

Nghi tiết dâng quả phẩm trong lễ Kỳ yên tại đình Tân Lợi, xã Tân Thanh, huyện Giồng Trôm, tỉnh Bến Tre

BẢO TỒN PHÁT HUY GIÁ TRỊ VĂN HÓA ĐÌNH LÀNG NAM BỘ

□ TRẦN TRỌNG TRIẾT

Từ xa xưa, ngôi đình làng Nam Bộ được xem là thiết chế văn hóa dân lập nhưng chịu sự quản lý của nhà nước quân chủ. Đình là nơi hội họp của cộng đồng xã, thôn, địa điểm làm việc của hương chức. Từ đó đến nay, thiết chế văn hóa này luôn được giữ gìn, tôn tạo, phát huy và tiếp tục tạo nên các giá trị mới trong xã hội đương đại, nhưng không tránh khỏi những nguy cơ lai căng, mai một các giá trị truyền thống quý báu, trong đó có nghi thức cúng bái.

Theo số liệu thống kê của Bảo tàng tỉnh Bến Tre, hiện nay, toàn quê hương “Đồng Khởi” có 24 đình được xếp hạng di tích cấp cấp tỉnh và 6 đình được xếp hạng di tích quốc gia. Đình làng ở Bến Tre là nơi tập hợp đối tượng thờ tự từ nhiều nguồn gốc khác nhau: do nhà nước quân chủ đưa xuống để dân thờ phụng hoặc do người dân tự đưa

vào thờ phụng. Do đó, ngoài vị Thành hoàng bốn cảnh được thờ ở vị trí trung tâm, phần lớn các đình làng Bến Tre còn phối thờ nhiều vị thần khác, như: Thần nông, Thổ địa, Thổ công; Thần hổ, Ngũ hành nương nương, Bà Chúa xứ...

Hằng năm, tại các ngôi đình có nhiều lễ cúng nhưng quan trọng nhất là lễ Kỳ yên hay còn gọi là lễ Cầu an. Đây

- ▶ được xem một lễ hội dân gian tiêu biểu của người Việt ở Nam Bộ. Lễ Kỳ yên là dịp để người dân bày tỏ lòng thành kính, biết ơn đối với vị Thành hoàng làng luôn bảo hộ, che chở dân làng vượt qua bao khó khăn, thử thách; để dâng lên Thành hoàng những lễ vật có giá trị nhất do dân làng tự sản xuất, chăn nuôi.

Lễ Kỳ yên hằng năm diễn ra ở hầu hết các đình làng trong tỉnh. Thông thường, mỗi năm có 2 lễ cúng chính: Thượng điền và Hạ điền. Có thể kể đến đình ở Phú Lễ, huyện Ba Tri diễn ra 2 lần/năm, với lễ Kỳ yên và lễ cầu bông. Lễ Kỳ yên diễn ra vào ngày 18, 19 tháng 3 âm lịch và lễ cầu bông diễn ra vào ngày 9, 10 tháng 11 âm lịch.

Lễ Kỳ yên, phần lễ được tổ chức trang trọng, trình tự các nghi thức diễn ra nghiêm túc. Toàn bộ chương trình lễ cúng diễn ra trong khoảng thời gian hơn 1 giờ, gồm các bước: quán tẩy sớ (rửa mặt), thuế cân (lau tay), khởi đại cổ, minh chình, thái bình thanh, nghinh thiên tiếp giá, chánh hội niệm hương, chánh tế tuần tự vái cúng và trao cho lễ phẩm. Trong các nghi tiết của lễ cúng đình, nhạc lễ đóng vai trò dẫn dắt tạo không khí thiêng liêng lúc tế lễ. Nhạc lễ Kỳ yên được hệ thống hóa thành bài bản và gắn chặt với mỗi hành động và nghi tiết.

Thực tế hiện nay, hầu hết các ngôi đình làng ở Nam Bộ đã có sự biến đổi theo thời gian. Về kiến trúc cũng như cảnh quan của một số ngôi đình cũng không còn nguyên gốc. Công tác trùng tu, tôn tạo một số di tích đình làng phần nào làm biến đổi chất liệu các cấu kiện của đình (nhiều cấu kiện đã hư hại theo thời gian, không còn giữ được bản lai diện mục, Nhạc lễ cũng có nhiều biến đổi về số lượng nhạc công không có người kế thừa, hạn chế trong hiểu biết về thực hành nhạc lễ... Nhiều hoạt động diễn xướng đi kèm với nhạc lễ cũng bị mai một.

Vấn đề đặt ra là làm sao để tiếp tục bảo tồn, phát huy các giá trị truyền thống của ngôi đình làng cũng như nhạc lễ dân gian gắn liền với sinh hoạt lễ nghi ở ngôi đình? Nhiều ý kiến đề xuất cần củng cố lại việc thực hành các nghi lễ cũng như bảo tồn các di tích đình một cách bài bản. Quan trọng hơn là giáo dục cho thế hệ trẻ biết về các giá trị văn hóa truyền thống này. Rồi quan tâm đến vấn đề “đào tạo” công chúng để công chúng xem nhạc lễ dân gian và có thể hiểu được ý nghĩa của các nghi thức. Điều này cần đến vai trò của các bộ môn giáo dục địa phương theo hướng “mưa dầm thấm lâu”, đưa nghệ thuật, lịch sử về ngôi đình cũng như nhạc lễ dân gian vào trường học.

Yếu tố người kế thừa là rất quan trọng trong việc bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống, nhất là với các nghi tiết nhạc lễ ở đình làng. Hiện, đình An Hội, thành phố Bến Tre đang vận dụng mô hình phối hợp với các trường cho học sinh tham gia hoạt động rước sắc thần. Qua đó, giúp cho các em có thêm kiến thức cũng như ý thức về thực hành các nghi thức truyền thống dân gian.

Thiết tưởng, thời gian tới, các cơ quan chức năng cần

Mặt trước Đình Thanh Hòa (quận Thốt Nốt) - Di tích Kiến trúc nghệ thuật cấp thành phố - Nguồn: baocantho.com.vn

Lễ cúng nhân ngày khởi công trùng tu Đình Thời An (quận Ô Môn) - Di tích Kiến trúc nghệ thuật cấp thành phố - Nguồn: baocantho.com.vn

quan tâm công tác tuyên truyền, giáo dục, có định hướng cho học sinh tham gia các chuyến thực tế các đình làng để các em hiểu rõ hơn về lịch sử cũng như giá trị văn hóa truyền thống của ngôi đình. Bên cạnh đó, phải kết hợp với công tác truyền thông và chuyển đổi số, số hóa di tích để người dân, nhất là thế hệ trẻ tiếp cận với di tích một cách dễ dàng hơn.

Việc nâng cao nhận thức, tri thức để bảo vệ giá trị di sản văn hóa, cụ thể là ngôi đình và lễ Kỳ yên trong bối cảnh kinh tế - xã hội hiện nay là vô cùng cấp thiết. Bởi bảo vệ ngôi đình và lễ Kỳ yên cũng có nghĩa là bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp, góp phần khẳng định bản sắc văn hóa Việt Nam. Đặc biệt, cần làm rõ các vấn đề về lịch sử, giá trị tiêu biểu của đình làng Nam Bộ, diễn trình và âm nhạc sử dụng trong nghi lễ cúng đình; các biện pháp quản lý, bảo tồn và phát huy giá trị nhạc lễ dân gian, nghi thức cúng đình cũng như bảo tồn và phát huy giá trị các di tích đình thần trên địa bàn trong thời gian tới. ■